

voor 'n mensch zoo drukkende, miserie van vruchtloosheid arbeid en verblijding te met een wonderbaren vischvangst. En toen heeft Hij, na eerst met hen te hebben gegeten, en den gevallen Petrus, — zij het ook niet dan na strenge tuchttoefening — weer in zijn ambt te hebben hersteld, met hen gesproken van de dingen, die het Koninkrijk Gods aangaan.

Nog twee-driemaal in de veertig dagen heeft Hij dus zichzelf aan de zijnen levend vertoond.

Op den berg in Galilea, toen Hij gezien is van meer dan vijfhonderd broeders op eenmaal; en van welke het meerendeel nog leefde in de dagen waarin de Apostel Paulus zijn eersten brief aan Korinthe schreef (h. 15 : 6); aan Jacobus (1 Kor. 15 : 7); aan de elven op den Olijfberg ten dage zijner Hemelvaart.

Gij kent dat woord van heimwee naar het Vaderhuis en van liefde voor de broeders op aarde, dat de heilige Apostel schreef, gedurende zijn eerste gevangenschap te Rome, aan de kerk te Filippi. „Want ik word van deze twee gedrongen, hebbende begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn; want dat is zeer verre het beste; maar in het vleesch te blijven, is noodiger om u te wettigen“ (h. 1 : 21 en 22).

Kent gij het woord ook bij bevinding? Kent gij iets van de hoogtijden des geestelijken levens, waarin de begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn, waarin het verlangen naar de hemelsche heerlijkheid zoo machtig is?

Welnu, dan verstaat ge, en dan nog maar als bij benadering, als heel van verre, iets van de zelfverloochening van uw Heiland om na zijn opstanding nog veertig dagen lang op deze aarde te blijven.

Wat kon de liefde nog meerder.

Zichzelf levend vertoond, om te vestigen op aarde het Geloof aan zijn opstanding.

Een levend Heiland toch, dat is een Heiland, die mensch is, die als een mensch leeft in de wonderen eenheid van lichaam en ziel, hebt ge noodig voor uw rechtvaardiging, voor uw heiliging, en voor uw eigen zalige opstanding.

Het vaste Geloof van zulk een Heiland te bezitten is de bron der echte Paaschvreugde.

En als haar aanvankelijk verheerlijkte Heiland, zal dan ook een levendgemaakte ziel, een ziel waarin het geestelijke-ewige is, al is haar begeerte naar de toekomstende wereld nog zoo machtig, willen blijven, zich levend vertoonen, willen vertoonen in deze wereld van het zinnelijk-aardsche; in deze wereld met haar miserie en smart.

Ook zulk een ziel is wel niet meer van, maar toch in de wereld; gaat deelnemend in haar leven in.

Gewillig.

Uit de heilige liefde voor God en de menschen.

Velen dagen lang.

Totdat zij wordt opgenomen.

Zij ook dit utoelen levend vertoont; willen vertoont; vertoont het hemelsche in het aardsche; het eeuwige in het tijdelijke; het leven in den dood, — een vrucht van uw Paaschvreugde.

„En ik zag een Lam, staande als geslacht“.

[GOEDE VRIJDAG.]

En ik zag, en zie, in het midden van den troon, en van de vier dieren en in het midden van de ouderlingen, een Lam staande als geslacht, hebbende zeven hoornen, en zeven oogen; dewelke zijn de zeven Geesten Gods, die uitgezonden zijn in alle landen.

Openb. 5:6.

„Zie het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt“, riep de Dooper aan de Jordaan zijn jongeren toe; en zoo dikwijls de dag des gedenkens van Golgotha terugkeert, komt ook tot ons een stem van meer dan den Dooper, om ons te manen, dat we op het Lam Gods zien zullen, en dan op het Lam dat geslacht is.

„Dat zien, bij de Jordaan een zien met het zinnelijk oog, is nu een zien met het oog der geestelijke verbeelding.“

Machtige kunstenaars hebben zich uitgeput, om het beeld van het Lam, dat de apostel in zijn visioen op Pathmos zag, op het doek met hun penseel te tooveren; maar geslaagd is geen hunner. De verbeeldende kunst onder Oosterlingen, die vanzelf haar stof voor het visioen moest geven, is meer zinnig dan plastisch, en nooit zal het gelukken een lam in lijnen en verven te bootseren, dat „staat als geslacht zijnde“ met zeven hoornen tusschen de afhangende ooren en zeven oogen op het voorhoofd. Dit alles is Oostersehe beeldspraak, niet voor het weergeven in blijvende vormen vatbaar.

Maar wat blijft is de stem des vermanens om op het Lam te zien; en ook van den apostel lezen we, dat hij op het Lam zag.

Dit zien op het Lam verschilt nog van het gelooven in het Lam. In dat zien is niet de worsteling, maar de ruste des geloofs. Het is alle andere actie van den geest stil leggen, om zich geheel over te geven aan de aanschouwing van het heilig voorwerp dat ons oog boeit, en dat heilig voorwerp is *uw Jezus*, is niet een lam, maar uw Heiland; edoch die Heiland in een bepaalde gestalte, in een scherp geteekende beelden, in het beeld van den Man van Smarte. Het geestelijk *Ecc Homo*, het „zie, de mensch!“ Het antwoord op de Moriah-vraag van het ont-rust gemoed: „Waar is het Lam ten slacht-offer?“ en nu in dat Lam, dat staat als geslacht zijnde, het antwoord van den verloren zondaar: „Halleluja, God heeft zichzelf een lam ten offerande voorzien.“

Dat zien op het Lam dat geslacht is, eischt afrekking van uw ziel en zinnen van het leven om u heen, om nu eeniglijk en alleen het oog der ziel te richten op wat uw God u voorstelt, en stil, lijdelijk, niet anders te doen, dan dat beeld van het Lam dat geslacht is, steeds dieper in u op te nemen. Zóó, dat ten slotte dat beeld u geheel inneemt, dat uw geest met niet anders dan met dat heilig beeld doende is, en dat in het eind dat aandoenlijk beeld u geheel vervult.

Die ruste des heiligen staren op den Man van Smarte wordt in den gewonen loop des levens door het drukke bezigzijn in het woelen der wereld verstoord. Vandaar de aloude gewoonte des gedenkens in de *Lijdensweken*, en des vernachtens bij Golgotha, in wat zoo harmonieus schoon door onze vaderen als de *stille week* is gedoopt, om dan tenslotte de aangrijpende gewaarwordingen van die stille week in de weelde der smarte van den Goeden Vrijdag haar hoogtepunt te doen bereiken.

Misschien is dit voor enkele sterk-vromen niet zoo noodig. Het kan zijn, dat wie, ver van de wereld, in stille teruggetrokkenheid leeft, doorgaande alsoo bij zijn Heiland en bij zijn Kruis verkeert. Maar zoo is het met de groote menigte der geloovigen niet. Voor hen is de aantrekking van heilige gedenken onmisbaar, en nu nog brengt de stille week, met haar „Goede Vrijdag“, voor duizenden bij duizenden te weeg, wat hun gemeenlijk ontgaat en vreemd is. Dit namelijk, dat ze dan toch in die ene week, en op dien éénen dag voor het minst hun Heiland denken in zijn worsteling met den Dood, om voor ons den Dood te overwinnen.

Dan doemt in de stilheid des gedenkens dat vaag en vaal geworden beeld van het Lam, dat de zonde der wereld wegdraagt, weer in scherper belijnde trekken voor hun geheiligde verbeelding op.

Ze zien het Lam, staande als geslacht.

En in dat zien gelooven ze weer, ze lijden in dat zien met Jezus' lijden, en zoo klimt uit het ontdoofd gemoed de stille toon des dankens naar Boven, dat dit Lam ook voor hen geslacht is.

Immers dat juist is de taal der Verlossing, die van den Zone Gods in het beeld van het Lam tot u uitgaat. In beeldspreken is dat beeld van het Lam de tekenende uitdrukking voor wat we in de geloofstaal vertolken als de offerande in het schuld- en zoenoffert.

Toen Johannes op Pathmos het Lam zag staande als geslacht, rustte zijn zoekend ziels-oog op het volbrachte offer.

Ook varren en velerlei diersoorten werden op het altaar gelegd, maar het Lam was onder die allen de uitdrukking van de volkomenste offerande. Stemmeloos voor dien die het scheert. Als het offer geslacht werd, deed het zijn mond niet open. Het is de volkomen berusting, de gansche willige overgave, het niet gestuwde worden naar, maar het zelf ingaan in den dood, dat bij het weeroos, willoos lam op het schootst.

De ruste van het zien op het Lam wordt door de ruste in de zelfopoffering van het Lam verdiept en geheiligd.

Er is geen dringen, geen persen, geen overweldigen; het is geen actie, maar een pauze. Een Goddelijke pauze in de worsteling tusschen hemel en aarde. Een pauze der liefde in het heilig bedrijf van den Man van Smarte. Een pauze in de worsteling van uw eigen gemoed.

Uw Heiland in het beeld van het Lam dat geslacht is, toont u het gebluschte altaar. De offerande is volheid. En die offerande is niet voor het Lam zelf. Die offerande is voor de zijnen. Die offerande is voor u, zoo ge gelooft.

En hier nu is het mysterie: Dat Lam is de Leeuw die overwon. Dat Lam dat geslacht is, ligt niet roerloos in zijn bloed ter neder, maar het staat, en staande leeft het, leeft in de volheid van zijn Goddelijke kracht, afgebeeld door de zeven hoornen, en in die kracht volheid straalt het met de uitstraling des Geestes, afgebeeld in de zeven oogen, uit den hemel naar deze aarde, troost en moed en kracht in het hart der zijnen.

Het Lam dat geslacht is, zonder meer, zou deernis en weemoed wekken, en u in de teerheid des medegevoels het oog vochtig maken, maar, hoor, daar komt een stem tot Johannes: „Ween niet, zie, de Leeuw, die uit den stam van Juda is, de wortel Davids, heeft overwonnen!“

Die Leeuw, die zelf het Lam worden wilde, ziedaar de voltoefende offerande. Maar in dat geslachte Lam de Leeuw glorierijk oplevend, zie daar den triomf, de zegepraal, de heerlijkheid der overwinning.

Geslacht, maar zijn kracht niet gebroken, maar verhoogd. Golgotha geen oogenblik zonder het geopend graf. Sterven en leven één. Niet hij voor den Dood, maar de Dood in hem bezwiken.

Het Lam, dat geslacht, niet ligt, maar staat, en staande in een volheid van kracht, die verre de kracht van den Leeuw te boven gaat. En in die kracht uw behoudenis vastliggend, maar gekocht uit dien duarsten prijs, die gebracht kon worden: *Zijn vergoten bloed, zijn slachting, zijn wegzinken in de diepste diepten van den Dood.*

En nu, geestelijke kracht zal er onder Gods volk, geestelijke kracht zal er ook in u ditmaal van de stille week en van de saamvatting van Goeden Vrijdag met den Paaschmorgen uitgaan, zoo het u gelukken mag, in dat *stille zien* op het Lam dat geslacht is, ook uw ziel en zinnen, al ware het slechts enkele oogenblikken, terug te trekken.

De oogenblikken waarin dat door u gezocht, gewild, afgebeden, en van uw God geschenken mag worden, zijn goud waard voor uw ziel-leven. De vrucht ervan zal u zoet zijn. Geheel uw innerlijk geloofswezen zal er in genieten. Het beeld van het Lam waarop ge staat, zal in uw ziel worden ingedrukt, en nog dagen daarna zal ge in uw gebeden en in uw heilige overdenkingen de zalige nawerking van dat zien op „het Lam dat geslacht werd“, bespeuren.

Dat stille, storend zien op het Lam dat geslacht werd, doet den vrede Gods die alle verstand te boven gaat, bij u inkeeren. Het verplaatst uw gezichtskring naar hogere sferen. Het doet u vanzelf nabij uw God zijn. En bovenal, het staakt en sterkt u ongemerkt tegen de zonden die loeren aan de deur van uw hart.

„Zie, het Lam Gods dat de zonde der wereld wegdraagt!“ schenkt u de zalige bevinding van het verlost zijn. De schuld uwer zonden torst zij niet meer. Ze is door Jezus van u weggedragen.

Maar ook, het geeft breuke tusschen u en de zonden die nog op u aan willen dringen. Ge voelt het, de afstand tusschen u en uw zonden is grooter geworden. Het Lam draagt ze van u weg.

Amsterdam, 13 April 1906.

Een kerkrechtelijk vraagstuk.

Het besluit der Utrechtsche Synode om twee onzer provinciale Synoden te splitsen ten einde een beter geproportioneerde vertegenwoordiging onzer kerken te krijgen, schijnt in Friesland geen onverdeelden bijval te vinden.

Dat is te begrijpen.

De Kerken in Zuid-Holland en Friesland die dusver in een provinciale synode saam-

kwamen, die allerlei belangen gemeen hadden, saam zorgden voor den zendingsarbeid, voor hulpbehoovende studenten enz., staan voor een uiterst moeilijke taak, waar ze, in twee Synoden gesplitst, dien arbeid moeten ver-deelen. Bovendien, wie jarenlang saamge-woond heeft, voelt bij het scheiden altijd eenige smart.

Voor zoover de scheiding op praktische bezwaren stiet, bestaat er voor de betrok-ken kerken zeker alle reden om naar een modus vivendi te zoeken, waardoor aan die bezwaren tegemoet kan worden gekomen. Niets belet bijv. dat voor den Zendings-arbeid de beide Synodes gecombineerd zor-gen. Groningen, Drenthe en Overijssel hebben zich wel gecombineerd met het oog op het zendingssterrein in Soemba. Waarom zouden de beide particuliere Synoden van Friesland zich niet evenzeer kunnen verbin-den met het oog op Midden-Java? En wat van den Zendingsarbeid geldt, geldt natuur-lijk even goed van de zorg voor hulpbehoevende studenten enz. Alle gemeenschappelijke belangen kunnen ook gemeenschappelijk worden behartigd.

Het is daarom zeer aan te bevelen, dat de particuliere Synoden in één provincie met het oog op dezen gemeenschappelijken arbeid een „naedere correspondentie“ aan-gaan. Voeger was het zelfs vaste gewoonte, dat de particuliere Synoden van Holland naar elkanders vergaderingen deputaten zonden, die dan over en weer van advies dienden. Voor het weer-invoeren van dit „over en weer deputeren“ zou in de Synoden van één provincie zeker veel te zeggen zijn. Zelfs zou men nog verder kunnen gaan en de beide Synoden voor een bepaald doel in een gecombineerde vergadering kunnen saam laten komen. Noch de Kerkenorde noch eenig beginsel van het Gereformeerd Kerk-recht verbiedt dit. De band tusschen de beide Synoden kan zoo nauw toegesluisd worden als de Kerken zelve dit verkiezen. Wil men in Friesland den band van eenheid tusschen de Kerken met het oog op het eigenaardig karakter der Friesche Kerken bewaren, dan staan hiervoor dus middelen en wegen genoeg open.

Maar wel schijnt ons de raad, dien de Friesche Kerkbode gaf, om het besluit der Generale Synode niet uit te voeren en in de volgende Synode protest aan te tekenen, op grond dat de Friesche Kerken zelf niet vooraf in deze splitsing gekend zijn, kerk-rechtelijk niet geheel in den haak te zijn. En dat om drieërlei reden.

Vooreerst, omdat het niet uitvoeren van een besluit der Generale Synode (behalve natuurlijk wanneer Gods Woord of de con-scientie dit verbiedt) in strijd is met de belofte, die de Friesche Kerken zelf hebben afgelegd, toen ze hare afgevaardigden ter Generale Synode zonden. Deze belofte hield toch in, dat zij *aan alle wetten genomen besluiten der Generale Synode zich houden zouden*. De uitvlucht, dat men voorloopig de uitvoering uitstelt omdat men protesteeren wil op de volgende Synode, baat niet. Want als een volgende Synode het besluit van haar voorganger bekrachtigt, kunnen de Friesche Kerken wederom de uitvoering instellen, omdat ze op de daarop volgende Synode opnieuw willen protesteeren. Zoo zou men, onder voorwendsel van een protest bij de volgende Synode, de facto alle besluiten eener Generale Synode krachteloos kun-nen maken. Want dat protest kan tot in het onendige voortgezet worden. Geen Synode is aan de besluiten harer voorganger gebonden, en van elke Synode kan men zich weer beroepen op haar opvolgster. De raad, dien de Friesche Kerkbode gaf, zou in de praktijk dus hierop neerkomen, dat de verbindende kracht van elk Synodaal be-sluit werd te niet gedaan. Men zou inde-pendent worden in plaats van Gereformeerd.

Niet minder klemmt ons tweede bezwaar, dat de voorstelling alsof de Friesche Kerken in deze splitsing niet gekend zouden zijn, uitgaat van een beschouwing, die wel in de Hervormde Kerk, maar niet in de Gerefor-meerde Kerken thuis hoort. In de Hervormde Kerk is de Synode een bestuurscollege, dat boven de Kerken staat en de Kerken niet vertegenwoordigt. In dien gedachtenkring past het volkomen, dat de Synode geen besluit mag nemen voordat het voorstel eerst aan alle classes en provinciale kerk-bezuren is toegezonden en deze hun oordeel over dat voorstel hebben uitgesproken. Het boven de Kerk staande Bestuur vraagt eerst de Kerken in haar vergaderingen om goed-keuring en verheft pas daarna het voorstel tot wet. Zoals de Koning ook eerst de goedkeuring van de volksvertegenwoordiging vraagt, voordat een wetsvoorstel door hem bekrachtigd wordt. Maar in de Gerefor-meerde Kerken is deze wijze van doen nooit gevolgd en mag ze ook niet gevolgd worden, omdat ze lijnrecht in strijd is met het Gereformeerde Kerkrecht. De Synode is geen bestuurscollege, maar de saamver-gadering der Kerken zelve. De afgevaar-digden der Friesche Kerken op de Synode waren niet een paar ambtsdragers, die daar zekere bestuurshandelingen kwamen ver-richten, maar representeerden de Friesche Kerken zelve. In en door hen hebben dus de Friesche Kerken zelve aan dit besluit der Synode mede gearbeid. De voorstelling alsof dit besluit buiten de Friesche Kerken om zou genomen zijn, is dus stellig niet juist. Zelfs kan men nog verder gaan. Reeds op de Synode te Arnhem was in principe be-sloten, tot een wijziging der grenzen van de provinciale Synode over te gaan. Aan een Commissie werd opgedragen daarover de volgende Synode van advies te dienen. Op het agendum dezer Synode kwam dit punt dus voor. En waar de Friesche kerken deputaten zonden met volledige volmacht om over deze punten mede te besluiten, zonder restrictie te maken op dit één punt, hebben deze Kerken dus wel degelijk een mandaat ook voor deze zaak verleend. De verontschuldiging, dat de Friesche Kerken vooruit niet wisten, dat de splitsing

juist hun provincie zou treffen, gaat natuur-lijk niet op. Want indien splitsing eener provincie ongeoorloofd is zonder vooraf-gaande toestemming der betrokken Kerken, dan doet het er niets toe of deze splitsing Friesland of een andere provincie treft. De Friesche Kerken hadden dan evenmin hun medewerking mogen verleenen, wanneer de splitsing bijv. Groningen of Gelderland trof.

Maar ook afgescheiden van dit kerk-rechtelijk bezwaar dunkt het ons in de derde plaats niet juist, dat de Generale Synode de bevoegdheid zou missen de indeeling der particuliere of provinciale Synoden te wijzigen zonder dat de betrokken kerken zelve daarom gevraagd of daarop hare goedkeuring geschenken hadden. Reeds de historie wijst dit uit. Onze Generale Synoden in de 16e en 17e eeuw hebben telkens staande de vergadering allerlei wij-zigingen in de indeeling der particuliere Synoden aangebracht, zonder dat ooit er aan gedacht is vooraf de Kerken daarover te raadplegen. Waar de Generale Synoden deze bevoegdheid altijd hebben bezeten en die bevoegdheid door niemand is betwist geworden, is er geen de minste reden om deze bevoegdheid aan de Synode van Utrecht te onttogen. Ze deed precies het-zelfde wat de Synoden van Emden, van Dordrecht en van Middelburg hebben ge-daan. Al deze Synoden hebben de kerken-groepen in particuliere Synoden verdeeld of de bestaande indeeling weer gewijzigd. Waarom zou een Generale Synode in onze dagen dit recht dan niet bezitten? Maar niet alleen de historie, ook de zaak zelve wijst dit uit. De saamvoeging der Kerken in particuliere Synoden raakt toch niet alleen de onderlinge samenleving der Kerken, maar evenzeer den invloed, dien deze Kerken oefenen op de Generale Synode. Waar de Generale Synode de vertegenwoordiging behoort te zijn van alle kerken, behoort ze zorg te dragen, dat die ver-teenwoordiging ook proportioneel met de sterkte der kerkengroepen in overeenstem-ming is. Dit raakt een algemeen belang, dat daarom niet door elke provincie op zich zelve, maar alleen door de kerken samen-lijk, d. i. door de Generale Synode, beslist kan worden. Vandaar dat de Generale Synode stellig onjuist zou gehandeld hebben met eerst aan de Kerken in Friesland en Zuid-Holland te vragen, of deze splitsing haar aangenaam was. Splitsing van een provinciale kerkengroep in twee particuliere Synoden is voor de betrokken kerken nooit aangenaam. Het provinciaal belang behoort hier echter voor het algemeen belang te wijken. En wat het algemeen belang der Kerken eischt, kan alleen een Generale Synode beoordeelen.

We twijfelen niet of de Friesche Kerk-bode zal met onze principieele uiteenzetting het eens zijn. Het Friesche provincialisme, hoe uitstekend ook in menig opzicht, heeft toch ook zijn schaduwzijden. Wie in Fries-land leiding geeft, heeft te zorgen, dat het verkeerde provincialisme hem geen parten speelt. Graaf Willem Lodewijk, Friesland's roemrijkste stadhouder, heeft juist daardoor getoond een uitnemend staatsman te zijn, dat hij, bij al zijn warme liefde voor het Friesche volk, nooit het nationaal belang bij het provinciaal heeft ten achter gesteld.

Gelukkig heeft de Provinciale Synode van Friesland, die de vorige week te Leeuwarden saamkwam, dit dan ook inge-zien en het besluit der Generale Synode is sonder verzet van een enkele Kerk ten uitvoer gebracht.

Aan Friesland komt voor deze correcte houding lof toe.

De weg van Groen.

V.

„Geen kerkelijke organisatie ontheft een Kerkeraad van de verplichting om een godslasterlijke prediking onverwijld te be-letten“, schreef Groen in 1866 aan de Con-fessioneele Vereniging.

De bedenking dat de Kerkeraad onder de Synode stond en haar gehoorzaamheid schuldig was, achtte Groen de moeite der weerlegging niet eens waard.

Indien de organisatie van 1816 metter-daad zulk „een slaafsche afhankelijkheid“ — het woord is van Groen — medebracht, dan moest de Kerkeraad zich eenvoudig van die organisatie losmaken.

Groen was in hart en nieren Protestantsch. Onderwerping aan een onwettige Synodale organisatie, zelfs waar deze den loochenaar van Christus op den kansel handhaafde, was in zijn oog een beginselverzakking, een vernietiging van de Kerk, de schriklijkste zonde tegen God.

Groen heeft deze denkbeelden niet alleen in het algemeen uitgesproken en anderen vermaand daarnaar te handelen, maar hij heeft zelf als lidmaat der 's-Gravenhaagse kerk geen gelegenheid ongebruikt gelaten om en den kerkeraad en de gemeente op dezen eisch van Gods Woord te wijzen.

Wie den „weg van Groen“ wil leeren kennen, kan daarom niet beter doen dan de talrijke brochures van Groen over de beruchte procedure-Zaalberg te lezen. Ze bevatten de meest klare en duidelijke uit-spraken, hoe Groen wilde dat de Kerkeraad tot handhaving der belijdenis komen zou.

Het geval Zaalberg, al is het een halve eeuw geleden, heeft nog niets van zijn actualiteit verloren, omdat het probleem zelf nog steeds aan de orde is. Het geldt de vraag, hoe de Kerkeraad tegenover een modernen predikant op te treden heeft.

De heer Zaalberg, in 1854 te 's-Flage beroepen, bleek al spoedig een enfant terrible van de moderne richting te zijn. Waar de meeste moderne predikanten in die dagen de loochening der Christelijke waarheid nog onwachtelden, trad deze vurige kampioen met open vizier op en gebruikte den kansel om de hoofdwaarheden van het

Christendom openlijk te bestrijden en te bespotten. Een storm van verontwaardiging stak in de gemeente op. Van verschillende zijden drong men bij den Kerkeraad op doortastende maatregelen aan. De consensie was ontwaakt en het oogenblik voor handelen scheen rijp.

In plaats dat de ethisch-irenische-richting met kloeken moed zich aan de zijde der verontwaardigde gemeente schaarde, deed ze helaas alles om olie op de onstuimige golven uit te gieten. Gunning schreef zijn *Waartoe verwonderd*, waarin hij heel philo-sophisch betoogen kwam, dat de moderne theologie slechts eene ontwikkeling was van de gevegene toestanden, en Chantepie de la Saussaye oordeelde echt ethisch, dat men de vraag of Dr. Zaalberg langer predikant blijven kon in de Hervormde Kerk, „aan zijn eigen consensie moest overlaten“. Precies hetzelfde standpunt, dat de Haagsche Synode verleden jaar tegenover den Boeddist Dr. Bühler innam.

Groen heeft toen, trots zijn persoonlijke vriendschap met Gunning, naar de pen ge-grepen om hem, uiterst hoffelijk in den vorm, maar snijdend scherp in de logica van zijn betoog, te bestrijden. Daaraan danken we het viertal merkwaardige brochures, dat in 1864 verscheen onder de titels: *Leervrijheid of Kerkbewustzijn; Is er geen oorzaak? Eene weder-vraag; Natuurlijk of ongerijmd? Confessioneel of Reglementair.*

Voor al in de laatste brochure spreekt Groen zijn meening onomwonden uit.

Een loochenaar van de opstanding van Christus kan geen predikant in de Her-vormde Kerk blijven.

Ik acht dat hij, die de *hghemelijke verrij-senis van Christus* uit de dooden ontkent, zelf de kerkgemeenschap opsegt.

Wil hij, gewetenshalve of traktementshalve, van den kansel niet wijken; wil hij, uit onge-looflijver of roembegier, in de kerk, waarvan hij getoond heeft niet meer lid, maar wel een felle vijand te zijn, kerkbestrijding voortzetten, dan heeft de Gemeente recht om, door haar Opzieners, tegen die wederrechtelijke dierstheid te worden beschikt.

Wat de Kerkeraad dan doen moet! Hij moet onverwijld Dr. Zaalberg schorsen.

Onverwijld schorsing en kennisgeving aan hooger kerkbestuur. Iedereen, vriend en vijand, zelfs de meest felle wederpartijder, zou gezegd of gevoeld hebben dat is reg!

Dat daarvan een botsing met de Synode het gevolg zou kunnen zijn, ontkenne Groen niet. Maar hij achtte het onmogelijk dat de Kerkeraad lafhartig zou terugdeinzen voor een onchristelijk bevel van een zoogenaamde Synode.

En daarna?

Ik ondestel bij de kerkeraad, indien ze den eersten stap op den weg der pligtbetrachting gedaan had, ook daarna, eenig besef van eigen roeping, eenig gevoel van eigen waardigheid en kracht. Alle berekening vervalt, ook wanneer een kerkeraad, zodra het vijandelijke vuur geopend is, op vrede, met overgave van het loovertrouwde pand, bedacht is. Maar, wanneer ik vredeleevendheid van dergelijke aard, wan-neer ik lafhartig terugdeinzen voor een onchris-telijk bevel van een zoogenaamde Synode, in den grond regeeringscollegie, niet als mogelijk aanneem, wat zou dan op moedbetoon gevolgd zijn?

Bewandelde de Kerkeraad den weg van plichtbetrachting, dan zou deze daad voor heel de Kerk ten rijksten zagen zijn.

Indien, op praesdrives van den hoogleraar Scholten en op voordragt van den predikant van IJsbrechtum, het hoogste kerkbestuur zich tegen den maatregel van kerkelijke politie verzet had, en indien dan de kerkeraad van 's-Gravenhage, als orgaan eener christelijke Gemeente, van het eenmaal ingeslagen spoor niet was afgeweken, maar, in naam van den Heer der Gemeente, den kerkbestrijder van den kansel geroofd had, het evangelische van dit gedrag zou de kerkeraad tot middenpunt en vertegenwoordiging der Gemeente hebben ge-maakt. Over het gansche land zou eene warmte van belangstelling zich hebben geopenbaard, onvermijdelijk, wanneer in een algemeenem strijd de eindbeslissing genaakt en langer uitstel eener regeling naar recht en waarheid ongerijmd wordt. Een daad, waarin het lang weerspreken begin-sel werd uitgesproken en gehandhaafd, acu aldus het begin van het einde geweest zijn. De vrijheid eener Christelijke Gemeente ter pligt-betrachting zou over den geestverdoovenden synodalen toestel, onder dankbare blijdschap van elk die het Evangelie lief heeft, de over-hand hebben behaald.

Fantaseer ik? Van u vrees ik althans de tegenwerping niet dat dit enigszins revolutionair zijn zou. Gij weet dat de zinspreuk van den Christen „Gode meer gehoorzaam zijn dan aan de menschen“ het levensbeginsel der antirevo-lutionaire theorie is.

Eén daad zou het begin van het einde zijn geweest.

De geestverdoovende synodale toestel zou daardoor bezwiken zijn.

De Haagsche Kerkeraad luisterde echter meer naar de „ethisch-irenische vrienden“ dan naar Groen. Ze wachtte niet eens een bevel van de Synode af. Ze liet Dr. Zaal-berg ongemoeid.

In de jaren 1866, 1867 en 1868 kwam de zaak opnieuw aan de orde.

Dr. Zaalberg, den tegenstand der gemeente moede, liet zijn predikant in den steek en vertrok naar Utrecht om in de rechten te gaan studeeren. De hoop, dat daarmede aan het schandaal een einde was gemaakt, bleek echter ijdel. Drie maanden later kwam hij, alsof er niets gebeurd was, terug en wilde zijn dienstwerk hervatten.

De Kerkeraad, die de openlijke lastering van Christus ongestraft had geduld al die jaren lang, greep nu deze „reglementaire zonde“ aan om zich van dezen woelgeest te ontslaan en weigerde hem als predikant te ontvangen. Een procedure volgde, die tot in het hoogste ressort werd doorgezet en daarmede eindigde, dat de Synode Dr. Zaal-berg wel voor eenige weken schorsde we-

gens inbreuk als predikant.

Toen de Kerkeraad wilde aanvraag op om dit t brochures on Kerkgemeentel nen, zette Gr van Gods Wo

Heel de dus Groen af. Do niet wegens i maar wegens reglement was

Hij hoopte revisie weiger onfeilbaar mi wederom te bl stel, te onder nemendheid g maatregel die laten voorbijg Wilde Groe

tot de Synode op grond van te klagen?

Neen, antwe tot de Synod thans meer d oordeel over d

Er was ma moest aan de Dr. Zaalberg n

Hoe meer li meer ben ik, m aan de Synode op den kansel door zijn laster christelijke kerk het non possum anders, God h van Luther, al minder gevaar, zijn, een begin agitatie, ter ver overcircel, die t de slavernij van

De looveren verbroken vroe Groen vroer maar een daad Evenals de Bahler telkens

En Groen s Kerkeraad nie Tegenover i Gunning en diende hij den opwekkende m Langer uits antwoordelijk i

Het diep verv schier ongerijkt normale kerkges maar nog lang reeds in 1864, i in dit exceptio

Immers, zoo

Immers is de baarde waarhe beleedigende en schied, dat nie aan prijfeering ver van den ket van de Kerk zo

Scherper kan Als de Kerk den kansel to eischte de Syn raad zich schi dan had hij, d de Kerk vernie

Kan over de uitspraken nog

Niet gai

Dacht Guide Lerde hij so niet de erfson doop op in 2 bloot uitwendig tegenover de tegenover die Z der Sacramente Sacramenten - geen ledige te waarlijk ons se voor oogen wo

Art. XXXI daarop het d in 1566, maar beleiden dat de ende sienlike door welke i

Gheests in on ijdele ende l drighen“.

En niet mi fessie van 156 sacrament des als dit water, d des ghenen, di wort, werckt i Christi, inwend Gheest, aen d reynheit se va door de wede toorns een kin van den doop i onze Confessie en heeft niet ghehoort om Ghelooighen t volwassen ghe moesten zij on het Sacrament voor haer ghed

Niet eerst in Synode van A staat dit alles